

EEN GENTSE GLOBETROTTER IN DE XVE EEUW:

JOOS VAN GHISTELE

Gent was in de laatste jaren van de XVe eeuw, voor de zoveelste maal in opstand gekomen, ditmaal tegen de geduchte keizer Maximiliaan I en zijn Luitenant-Generaal, Albrecht van Saksen.

Het was begonnen in 1477, na de dood van Karel de Stoute. De Gentenaars die, als steeds ten volle partij hadden kunnen trekken uit de toestand, hadden van de jonge en onervaren Maria van Bourgondië het Groot Privilegie afgedwongen waardoor aan de stad omzeggens al de sedert een eeuw verloren of afgenomen voorrechten werden teruggeschonken. Maar na de dood van de hertogin, in 1482, hadden onze voorouders dra af te rekenen met haar echtgenoot Maximiliaan die het verloren terrein wou heroveren. zodat een conflict onvermijdelijk werd.

Met wisselvallige kansen hadden de Gentenaars enkele jaren weerstand kunnen bieden, dank zij listen en de steun van Karel VIII van Frankrijk, doch de strijd was te onevenwichtig en eindigde fataal met een triomf van de keizer en met het voor Gent zo vernederende verdrag van Kadzand.

Op 4 augustus 1492 moesten bovendien de schepenen, de dekens en honderd Gentse notabelen, te Hulst de voetval gaan doen voor Albrecht van Saksen; daags nadien kwam Engelbrecht van Nassau, in naam van Maximiliaan, het nieuw Gents Magistraat aanstellen: Adriaan van Raverschoot en Leonce van Masminen werden eerste schepenen terwijl Joos Van Ghistele tot Hoogbaljuw werd uitgeroepen.

Wie was die Joos Van Ghistele, die op dit cruciaal ogenblik, als vertegenwoordiger van de keizer, met de hoogste waardigheid in de Arteveldestede werd bekleed?

Een eigenaardige, alleszins originele figuur, maar in elk geval geen onbekende, noch voor de bevolking, noch voor de keizer. Reeds driemaal, in 1477, 1480 en 1486, was hij tot eerste schepen van de stad verkozen geworden en had in die hoedanigheid blijk gegeven van groot gezag en kennis, maar hij stond vooral bekend als “de Grote Reiziger”, de man die na Marco Polo, wellicht als globetrotter de meeste landen had afgereisd en de hachelijkste avonturen had beleefd.

Niets scheen er nochtans aanvankelijk op te wijzen dat Joos Van Ghistele een wereldberoemd reiziger zou worden. Hij was geen, avonturier, geen gelukzoeker. Hij had hier in Vlaanderen al wat een mens begeren kan: adelsbrieven bij de vleet, geld als drek, een politieke loopbaan die hem reeds, op 31 jarige ouderdom het eerste schependom van Gent had geschonken.

Wat kon hij meer verlangen?

Heer van Axel, Moere, Maelstede enz., ridder geslagen door Karel de Stoute zelve na de slag van St.-Truiden wanneer hij amper 21 jaar oud was. Deze zoon van Gerard, gewezen hoogbaljuw van Gent, had Joos, die zelve reeds tweemaal schepen van zijn geboortestad was geweest, had geen enkele reden om zijn prachtig kasteel van Zuyddorp, bij Axel, waar hij gelukkige dagen sleet met zijn vrouw Margareta van Raverschoot en hun drie dochters, te verlaten om op de onveilige wegen van het Oosten, en in de moeilijkste reisvoorwaarden, avontuur of geluk te gaan zoeken.

En toch vertrok hij naar het Oosten, naar het Heilig Land. Joos was een vroom mens, maar ook iemand die veel had gelezen over de kruisvaarders, die vele heldendichten, eposen en avonturenromans had verslonden, een romaneske natuur die gedroomd had bij het lezen van de legende van Floris, die de mooie Blancefloer in een toren van Babylon ontdekt had en haar met de hulp van een omgekochte bewaker in een mand met bloemen had bevrijd!

Wie het duiveltje van het avontuur op de verre, onbekende wegen heeft geprikt, vindt noch rust, noch geluk meer bij de haard, en op 15 november 1481, op een mooie herfstdag, verliet Joos Van Ghistele, met zijn trouwe kapelaan Ambrosius Zeebout, die later het reisverhaal zou neerpennen, het ancestrale slot van Zuyddorp, op weg naar Rome en Jeruzalem.

Ridder Joos wist toen zeker niet dat hij slechts vier jaar later, einde juni 1485, zijn familie en kasteel zou terugzien.

De reis moest normaal een paar maanden duren, maar Joos en zijn kapelaan, beiden door de godsvrucht van de toenmalige pelgrims gedreven, besloten eerst naar Aken te trekken om er aflaten te verdienen vóór de lange en zware tocht.

De reis begon helaas zeer slecht, want te Aken kreeg Joos zulke pijn in de benen dat hij geen stap meer kon verzetten. In afwachting van de genezing stuurde hij zijn kapelaan naar Vlaanderen terug om aan zijn broeder Joris Van Ghistele en twee andere vrienden te vragen zich bij hen te voegen ten einde samen de reis te ondernemen.

Was het uit voorzichtigheid dat hij dit voorstel deed, omdat hij er plots voor terugschrok, alleen met zijn brave kapelaan de verre reis te doen of wou hij hen deelachtig maken in de bedevaart die hij als een heilige tocht beschouw-

de? Wij kunnen hier slechts gissingen doen want Joos verschaft er ons geen de minste uitleg over.

Wat doet een zieke mens in een vreemd land, zodra zijn krachten hem toelieten zijn kamer te verlaten? De streek afreizen en wanneer hij moe is, boeken lezen.

Boeken hadden Joos reeds op het pad van het avontuur gejaagd, zij zouden de romaneske ridder nog andere parten spelen.

In de Domkerk van Keulen ontdekte hij een klein boek dat wellicht nog geen enkele bedevaarder had doorbladerd, maar Van Ghistele las het van A tot Z en onze naiëve romanticus vond er in "een historie van de dry Conynghen onder andere haudende dat alle Christenen uut Nederlanden commende in thland van Pape Jan (dat is Abessinië!) met hemlieden brynghende eenighe iuweelen ghetouchiert an de lichamen van den drij Conynghen en daer af getughe hebbende bij letteren ende zeghelen autentijck, daer (in Abessinië) zeer willecomen wezen zauden ende blidelick ontfangen werden".

Die tekst, indien er ooit iemands ogen op gevallen waren, had zeker nog niemand kunnen aanzetten over de Middellandse Zee te trekken om in Abessinië te gaan knielen voor het graf van de H. Thomas, die aldaar begraven lag, maar ridder Joos vond zulks formidabel en in een oogwenk was zijn besluit getroffen: hij zou eerst naar Rome, vervolgens naar Jeruzalem en eindelijk naar Abessinië trekken

Of de brave kanunniken van de Keulse Domkerk verschoten wanneer zij onze Gentenaar de handen vol juwelen, penningen en ringen zagen aankomen en vragen of zij die voorwerpen de schedels van de Drie Koningen wilden laten aanraken en hem daarvan een getuigschrift afleveren.

Het was zeker hun eerste cliënt, het zou waarschijnlijk ook de enige zijn, want wie was gek genoeg om een dergelijke reis te ondernemen in vijandelijke streken: het stond gelijk met het ondertekenen. van zijn doodvonnis!

Met het grootste ceremonieël greep de aanrakingsplechtigheid plaats en wanneer de kapelaan met Joos' makkers in Keulen toewam, vernam hij aldus dat er "een kleine wijziging" in de wegwijzer was ingetreden.

En de lange, de vier jaar lange reis begon, de langste en meest bewogen reis die ooit een mens uit die XVe eeuw dierf ondernemen.

Ja, het was een heel avontuur en daarom achtte Joos Van Ghistele het nodig zijn reisverhaal te laten voorafgaan door een paar raadgevingen ter intentie van allen die in de toekomst zijn voorbeeld zouden willen volgen.

Die raadgevingen zijn goud waard: zij tonen ons de ervaren reiziger, maar ook de romaneske figuur in dewelke doch ook de nuchtere, gezonde Vlaming leefde.

Het is aangeraden, zo schrijft hij, dat wie een dergelijke reis wil ondernemen,

zich eerst in “goede en zuivere staat van geweten” stelle.

Tweede voorwaarde, die van geen al te groot optimisme getuigt: dat de kandidaat-reiziger zich zou gedragen als iemand die “meent te zullen sterven”, d.w.z. dat hij zijn testament moet maken en alles brengen in de staat waarin hij zou wensen dat zijn erfgenamen ze zouden vinden.

Verder moet men veel geld en wissels meenemen, alsmede zoveel mogelijk aanbevelingsbrieven.

Men moet ook een schip met een ervaren kapitein en knappe zeelieden uitkiezen. Niet te verwaarlozen maatregel vooraleer men inscheept: goed voorzien zijn van “Laxativen en principalicke van wat Reubarbre en pillen van Alphagine”, maar tevens ook van “Restrictiven” tegen de buikloop, want “indien hij daer in niet voorzaghe, moght daer wel met commen in vreesen van der dood”!

Zulks moet ons geenszins verwonderen wanneer wij lezen welke proviand onze Vlaming voorstelt. Men mag, zo schrijft hij, zich niet steeds “verlaten op de tafel van de patroon, want men es daer dicwile drooghelicken ontfanghen ende qualicken ghetracteerd met zauter ende grover spizen; maer voorziet U zelve met eender barillen goeds wijns, van eyeren, ook van confeyten ende biscuys”, van “maeltritsen, bedden, slaeplakens, oorcussens, decksele ende goede cleederen, wand tes op de zee des nachts wonderlicken caud, an thoofd en de voeten ende op de borst al om daer af te sterven”. Ook moet men “wassen kersen” met zich nemen, zorgen voor een betrouwbare gids en tolk die “Italiaens ende Arabiaens” kent, kamelen en muilezels kopen en niet huren en eindelijk nooit reizen in kleine groep, uit schrik voor de Bedoeïenen en Arabieren.

Wanneer men die raadgevingen stipt naleeft, mag men de baan op en heeft men kans heelhuids terug te keren.

In de tentoonstelling “Keizer Karel en zijn Tijd” mochten wij, een paar jaren terug, midden een aantal voorwerpen, meubelen, wapenrustingen enz. die aan de grote monarch hadden toebehoord, het fameuze veldbed van Karel V zien welke hij bij zijn krijgstochten en reizen gebruikte: een soort rudimentaire draagstoel uit hout en zwart leder, zonder enig comfort waarin, voor geen geld ter wereld, een dame thans haar schoothondje zou willen laten slapen. En toch was dit eigenaardig, primitief tuig, het veldbed van de machtigste keizer ter wereld!

Wij weten door de bekentenissen zelve van Karel en zijn geschiedschrijvers, dat het de menigvuldige reizen geweest zijn die zijn gezondheid en gestel zo snel ondermijnden en van hem, op amper vijftigjarige ouderdom, een oude man, een versleten mens hadden gemaakt.

Want reizen was in die tijd, zelfs voor prinsen die over een talrijke en gewapende geleide beschikten, alles behalve een rustkuur. Wat moet het dan niet geweest zijn voor de gewone reizigers, die met hun enkele moed gewapend, het avontuur te gemoet gingen. Zij hingen af van duizend en één elementen, omstandigheden en incidenten, van de seizoenen, van het gure weder, van de wind en de storm op zee; er waren streken zonder wegen, steden zonder herbergen of rustplaatsen; men moest dagen, soms weken wachten op een schip, op gunstige winden, in een verlaten dorp te vergeefs zoeken naar een paard, een betrouwbare gids, een geleide; zwerven door onbekende streken, bossen, woestijnen of moerassen, terwijl overal ten lande en op zee, ongure kerels en booswichten, elk ogenblik de reiziger konden aanvallen, van zijn geld beroven of vermoorden. Hoevelen zijn er aldus niet die, na een aanvaring door zee-schuimers, als slaven werden weggevoerd en hun ellendig bestaan op de galeien eindigden.

Paus Adrianus VI werd wekenlang in Spanje opgehouden omdat hij geen gewapend gevolg van 2 á 3.000 man kon bijeenbrengen om de nochtans korte zeereis naar Genua te ondernemen!

Voegt men daarbij het gebrek aan hygiëne, aan geneesmiddelen, het gevaar voor allerhande ziekten, het voedsel in de Oosterse landen, de moeilijkheden veroorzaakt door de taal, de munt, de vijandschap tussen christenen en ongelovigen, dan krijgt men nog maar een approximatief idee van wat reizen ten tijde van Joos Van Ghistele betekende, en welke hoeveelheid moed, ideaal en durf er nodig was om de richting van Jeruzalem in te trekken.

En toch vertrok onze Gentenaar en kwam hij heelhuids, vier jaar later terug, na tientallen landen en streken te hebben doorkruist, welke hij opgeeft in de titel van het werk dat hij bij zijn thuiskomst aan zijn trouwe kapelaan dicteerde: “Voyage van Mher Van Ghistele oft anders: ‘t excellent, groot, zeldzaam ende vremd voyage, ghedaen by wylent, edelen ende weerden heere, Mhr Joos Van Ghistele, in zijnen levene riddere, heere van Axele, van Maelstede ende van den Moere en tanderen tijden viermael voorschepene van Ghendt; tracterende van veelderande wonderlicke ende vremde dijngghen, gheobserveerd over d’zee, in den landen van Slavonien, Griecken, Turckien, Candien, Rhodes ende Cypers, voords ooc in den lande van beloften, Assirien, Arabien, Egypten, Ethyopien, Barbarien, Indien, Perssen, Meden, Caldeen ende Tartarien: metder ghelegenthede der zelve landen ende meer andere plaetsen, insulen, ende steden van European, Asien en Affryken”.

Van Ghistele heeft die reis, die hem van Europa naar Azië en Afrika bracht, op duizenden kilometer van zijn geboortestad, niet ondernomen als een doodgewone avonturier: zijn werk, in acht boeken verdeeld, is een kostbare en

zeldzame bron van allerlei geografische en historische gegevens, een wemeling van duizenden details over de bodemgesteldheid, de natuur, de zeden, de godsdienst, de tradities, de architectuur, de kunst, de landbouw, de handel en de nijverheid, gegevens die wij in geen ander reisverhaal uit die tijd, zo rijk en zo gevarieerd hebben aangetroffen.

De reis van Joos Van Ghistele was die van een bedevaarder, maar ook van een mens die dorst naar kennis en wetenschap, die alles nauwkeurig bestudeert, ontleedt en er de passende gevolgtrekkingen uit haalt. Het avontuur zelve had hij niet gezocht, maar het kwam vanzelf, en misschien meer dan gewenst.

Uit Keulen vertrokken Van Ghistele en zijn reismakkers naar Rome langs Beieren, Oostenrijk, Lombardije en Toskane. Van daar ging de reis verder over Venetië naar Albanië, het eiland Korfoe en zo over de Adriatische en Middellandse zee, naar Beiroet in Syrië. Geen enkel detail ontsnapt aan het oog van onze Gentenaar: hij beschreef de steden die hij doorkruist, de regeringen, het leger, de merkwaardigste gebouwen; hij bezingt de schoonheid van het landschap van Dalmatië en Bosnië; hij vergelijkt de steden wat de oppervlakte, de bevolking, de straten betreft, met onze Vlaamse steden; hij geeft ons tal van bijzonderheden over de manier van leven, de rijkdom of de armoede van het volk.

Met ezels en muilezels trekt de kleine karavaan van Beiroet over Jaffa en Rama naar Jeruzalem, de heilige stad waarvan Van Ghistele ons een geestdriftige en volledige beschrijving geeft, niet enkel van haar uitwendig aspect, maar vooral van hare speciale atmosfeer, haar karakter, van al de plaatsen die aan de Bijbelse geschiedenis en het leven van Christus herinneren: de tempel van Salomon, de Olijfberg, Bethlehem, de berg Tabor, Nazareth.

Hij ontmoet er ook drie mamelukken, christenen uit de streek van Bordeaux die gevangen werden genomen en mahomedaan werden om hun leven te redden; zij kennen de streek en de taal en dienen de Vlamingen tot gids; samen met hen reist Van Ghistele weken lang gans Judea af tot aan de Dode Zee. Op de terugreis naar Jeruzalem worden zij aangevallen door een groep Arabiërs, maar hun hoofdman is gelukkig een vriend van de mamelukken en zo ontsnappen zij aan een gewisse dood.

Gaza is de laatste stad in het Heilig Land en nu begint de lange en pijnlijke tocht naar Egypte en Arabië, “in 't desert en wilderness van Egypten”, “in de hitte van der zonnen” en midden “veel veninegher beesten en dieren”.

De reis die tot dan toe tamelijk normaal verlopen was, begon thans op een calvarie te gelijken. Het was in die woestijn “zo buter maeten heet datmen qualic zaude moghen gelooven tgeent dat men niet der waerheit daer of wel schrijven zaude; het is daer oock den zwaersten wegh, voor de gheladen

beesten, die men dyncken magh want zij tot den knien in dat heeten zand gaen”.

Tot overmaat van ramp wordt de karavaan waarbij onze Vlaamse reizigers zich zekerheidshalve gevoegd hadden, plots aangevallen door een grote bende rovers “Catelanen, Cursanen” die een deel van de karavaan “dootsloeghen ende menighe ghevanghen hielden” en meer dan twee honderd paarden, ezels en kamelen afmaakten.

Van Ghistele, die geen beginneling meer was, had gelukkig voor die laffe tocht de beste paarden uitgekozen en dank zij hun snelheid wist hij samen met zijn makkers en een paar andere mensen uit de karavaan, op het laatste niptje te vluchten. en zijn leven te redden.

Na de plaag van de stikkende hitte en de overval van de rovers, de aanval van de wormen die zo groot zijn, schrijft Van Ghistele, als “een teke die men op de honden vind” en die “bijten den passanten ende wat van hemlieden ghebeten word, dat zweld terstond ende zweerd oft eenighe fenijnsbete ware; daer teghen is de remedie tsap van den limoene (citroen) daer op ghewreven”.

Reist dan ook nooit inde woestijn zonder een paar citroenen op zak, zo besluit schrijver. Na vele wederwaardigheden bereikt de kleine groep eindelijk ongedeerd Alcaren (Kaïro) die onze Gentenaar, wat de oppervlakte betreft, met zijn geboortestad vergelijkt, maar de straten zijn er zo smal en zo donker dat de vledermuizen er “alzo wel bij daghe als bij nachte vlieghe”.

Van Ghistele beschrijft ons andermaal met die kleurzin eigen aan de Vlamingen, de pittoreske pleinen, de slavenmarkt, een ontvangst bij de sultan en zijn “concubinen”, het leven van de mamelukken, de spelen en feesten, de kerken en moskeeën, de wonderbare Nijl die hij aan de Schelde bij Antwerpen vergelijkt. Hij weidt ook breedvoerig uit over de overstromingen van de Nijl. Onze Vlamingen bezoeken de piramiden, de Sfinx, waarvan Van Ghistele de bouw, de geschiedenis en de legenden beschrijft, Memphis, Alexandrië en Thebe.

Hij maakt ook gewag van een plan de Rode Zee met de Middellandse Zee te verbinden, doch er is een te groot verschil in waterpeil om het tot een goed einde te kunnen brengen.

Over de Rode Zee vervolgen zij nu hun tocht naar Aden in Arabië, waar zij “diverseliche wonderliche dieren” aantreffen. Over de “geraffen” en vooral de olifanten geraakt schrijver niet uitgepraat, en die naïeve beschrijving van die dieren, waarbij ons geen detail wordt gespaard, doet ons glimlachen: de olifanten zijn grijs van kleur, hebben een huid als die van ratten en “duer elke zijde van haerlieder mule hebben zij eenen tand wel alzo lang als eenen mens ende alzo dicke als tbeen beneden van eenen man. Zij hebben ooc den nuese zo lang dat zij daer mede met here aessem oprapen ende snuven haer eten

ende dryncken ende opghenomen hebbende, crommen zij den nuese in haerliede mule ende dat snuffelen zij in haerlieder mond ende zo eten zij ende dryncken”!

Hij heeft er ook apen gezien “ghenaemt Babewijen oft Magocs, ruudachtig van hare, schijnende recht verstand hebbende van menschen”!

Nu willen zij naar Abessinië, het land van Pape Jan, maar men raadt het hen sterk af want zij zouden er het leven bij inschieten en zij keren dan ook, met een kleine omweg doorheen gans Arabië, naar Kairo terug waar zij inschepen naar Syrië en Perzië, maar een geweldige storm zou hun plan dwarsbomen

VAN GHISTELE en zijn onvermoeibare makkers hadden reeds ettelijke duizenden kilometer in de benen, wanneer zij, na hun tocht door Egypte en hun avonturen in de Arabische Woestijn, eindelijk te Kairo inscheepten om nog meer oostwaarts, naar Syrië en Perzië te varen.

De afstand was niet bijster groot maar zou toch volstaan om aan onze globe-trotters, op de blauwe en effen Middellandse zee, enkele dagen volledige en welverdiende rust te verschaffen.

Helaas, de tweede dag reeds, kwam een geweldige storm op; er “rees zulk een tempeest ende ongheweerte als dat al degone die in tship zaten zeyden dat zij noyt dies ghelijdke van reghene, winde, donder ende van blixeme ghesien en hadden” en op de koop toe was het schip “aud ende en dochte niet”; de bemanning zelve deugde al niet beter, want “de schiplieden gaven al den moed verloren, abandonneerden roer en compas en al dat hemlieden helpen moghte, roepende als oft zij terstond zouden ghestorven hebben”. Er bleef in die omstandigheden onze koene reizigers niets anders over dan hun ziel aan God toe te vertrouwen en enkele bedevaarten te beloven voor het geval zij mochten ontkomen. Het wonder geschiedde gelukkig en “inder dagheraet tongheweerte ende tempeest begonst te cessen”, maar in plaats van ergens in Syrië aan wal te komen, belandden zij met hun schip in een kleine haven van het eiland Cyprus!

Heel vervelend vond Van Ghistele het wel niet, want die onverwachte omweg was voor hem een gelegenheid om gans het eiland te bezoeken, de steden af te reizen, die vroeger zo bloeiend waren, doch op het einde van die XVe eeuw meest allen vervallen of vernield waren door de oorlogen met de Turken of de inwendige twisten (toen reeds!) van de bevolking.

Hij beschrijft ons Nicosia, Famagoesta, Limasol, ‘t klooster van Sint-Nicolaas waar, zegt hij, de kloosterlingen vroeger 400 katten hielden om de slangen en andere wilde dieren te doden. De kloosterlingen nu arm geworden, hebben aan die katten hun vrijheid terug geschonken, maar “dees catten waeren zo ghewend dat zij tweemaal sdaeghs came ten clooster om eten als zij een zeker

clocke hoorden luden”!

In Famagoesta vonden onze reizigers twee grote Venetiaanse schepen die naar Tripoli, in Syrië, zeilden. Van Ghistele, die zopas had ondervonden wat kleine en oude schepen waard zijn, aarzelde geen ogenblik om met de Venetianen de overtocht te doen, maar opnieuw daagde een geweldige storm op die de kapitein verplichtte in een kleine Syrische haven, Lalysa, te gaan schuilen.

Onze Vlamingen verkozen na die twee hachelijke avonturen ter zee, hun weg te voet, pedibus apostolorum te vervolgen, niet zonder eerst een bezoek te hebben gebracht aan de stad, waar zij aan wal geraakt waren en waarbij een curieuze sekte, de “Fedowijs of Artasis” ontmoetten die tot ideaal hadden “zonder faute eenen Conynghe oft Prince ofte oock wie hij waere, dood te slane ende te vermoordene, niet achtende hoe veel volk datter omtrent ware, al wisten zij wel dat zij terstond daeromme een quader dood zauden sterven”.

Van Lalysa zetten onze globetrotters hun reis voort over Tortosa en Tripoli naar Beiroet, waar zij gelukkig waren eens bij beschaafde mensen, nl. Venetianen, te mogen overnachten, doch het viel verkeerd uit want midden in de nacht werden zij overvallen door een vijftigtal booswichten die, na eerst het huis van de buurman te hebben geplunderd, tot een geregelde aanval overgingen: onze Vlamingen verschansten zich met hun gastheer op het terras en “van danen worpen zij met steenen ende schooten met gheschutten zoo zwaerlich dat de zelve boeven den huyze niet en dorsten ghenaken ende dit spel gheduerde al dien nacht tot den dagheraert”.

De afstand van Beiroet naar Damascus is niet al te lang, naar was voor onze reizigers bijzonder lastig, omdat de weg dwars door de hoge bergen van de Libanon liep.

Men kan zich trouwens gemakkelijk inbeelden met welke moeilijkheden die geïmproviseerde bergbeklimmers hadden af te rekenen in dit woeste landschap, op die steile hellingen die, schrijft Van Ghistele, zo glad als ijs zijn; het werd maar steeds “quader en ergheer” tot wanneer zij de hoogste top bereikten, “le Mayensa” die Van Ghistele heel nuchter in het Vlaams vertaalt “Ten doogh niet vele”.

Na een vier dagen lange expeditie door de bergen, bereikten zij eindelijk, uitgeput, het mooie Damascus en zijn heilige plaatsen. In de stad bezochten zij om “een costelick hospitael voor aude catten ende aerne menschen”!

Aleppo, belangrijk handelscentrum op 300 km ten noorden van Damascus, trok onweerstaanbaar onze weetgierige Van Ghistele aan, ofschoon men hem verzekerd had, dat de twee wegen die er heen leidden, uiterst gevaarlijk en onzeker waren. Hij trok dan ook langs een omweg naar de stad, welke hij, wat haar uitgestrektheid betreft, met Gent vergelijkt.

De kleine karavaan trekt door de steden, dorpen en heilige plaatsen, allen even eigenaardig en pittoresk, en telkens neemt Van Ghistele bladzijden nota's over de zeden, de godsdienst, de landbouw en de handel.

Over Hams, "van der grootte van Ypere in Vlaenderen", Sardemay, waar enkel christenen wonen, Amman, zo groot als Oudenaarde, en waar "vriendelijke heidenen" wonen die onze reizigers uitnodigen om te "bancketerene", bereiken zij Antiochië, eens de derde stad van het Romeinse Rijk, voorzien van 363 versterkte torens, maar ten tijde van Van Ghistele, gans vervallen. En dan eindelijk Aleppo, waar onze Vlamingen meer dan achthonderd moskeeën "parochien" zoals schrijver ze noemt, ontdekken.

"Den meesten deel van den strate zijn al Bezeren (bazaars) boven bedeckt tegen den reghene en theete zonneshijn". Aleppo was ten andere, reeds in de XVe eeuw, de stad waar alle landen ter wereld een handelskantoor bezaten.

Aleppo was voor onze reizigers een rustoord geweest, maar aan rusten wilde de Gentse schepen niet lang denken: hij droomde er nog steeds van het land van Pape Jan, Abessinië, te bezoeken, en hij vatte het plan op het langs Perzië en Arabië te bereiken. In het land van Meden en Perzen, hij bekent het zelf, was het er "zeer zorgelick en dangereus te reysen". Nochtans ondernamen onze Vlamingen met een goede "trucheman" (tolk) en in Perzische klederdracht de eerste etappe naar Tauris (Tabriz). Een eindeloze tocht die hen gans Perzië doet doorkruisen, de Tigris oversteken, zwerven over berg en dal, in een land waar alles nieuw, ongewoon en vreemd voor hen was: versterkte burchten op de bergtoppen, verwoeste steden, dorpen die nog getuigden van een groot en rijk verleden, praalgraven van Oosterse prinses, paleizen als b.v. dat van Taurin, de "alderschoonste en vermaerde stede van den conynghrijcke van Persen", waarvan Van Ghistele ons bladzijdenlang een enthousiaste beschrijving geeft.

Maar onze Gentenaar, hoe aangenaam en heerlijk het verblijf in Tauris mocht zijn, dacht er opnieuw aan zijn reis voort te zetten in de richting van Abessynië: "zo worden zij peinzende om te volbrynghe de voyage dat was te bezouckene den heleghe apostel S. Thomaes en eenighe deelen van Abessien en Ethiope", maar al de mensen die zij hierover raadpleegden, raadden het hen formeel af, omdat het een zeer gewaagd avontuur zou zijn en vooral omdat in die landen toen een ziekte heerste "afgrijselic om zien", waarschijnlijk dus de pest.

Bovendien waren de meeste reisgezellen van Joos "vermoeyt van reysen" en vroegen hem dan ook de terugreis naar Tripoli met de eerste, sterke karavaan te ondernemen, wens waarop Van Ghistele wel verplicht was in te gaan.

Het ging ten andere zonder menswaardig incident en zij bereikten gaaf en

gezond, midden die gewapende karavaan van kooplieden, de haven van Tripoli.

Op zee echter hadden onze Vlamingen nooit veel geluk gehad: storm, onwe-der en nu een aanval van twee oorlogsschepen van de koning van Napels. De slag duurde de ganse dag: “trumoer, de roupynghe ende tghecrijtsch datter was en ware niet om zegghen. Veel gheqwetste ende eenighe dooden waren over beede zijde”. De nacht alleen kon de half vernielde schepen scheiden en de kapitein maakte er dankbaar gebruik van om koers te zetten op het eiland Rhodos.

Nog was de lange reis niet ten einde, want Van Ghistele koos nimmer de kortste weg: de tocht vervolgde dan ook langs de eilanden van de Egeïsche Zee, de Dardanellen, Constantinopel en Sicilië, verder over Carthago en Tunis, Sardinië, Corsica en eindelijk Venetië, waar een zekere Mathias de la Toure, die hem reeds bij de heenreis naar Beiroet had geloodst, hen een “schoon kiste vol juwelen en costelicke steenen” ontstal.

Van Ghistele had zijn leven lang op de uitslag van het proces kunnen wachten, maar na vier jaren waren hij en zijn vrienden de avonturen moede en over Bazel en Keulen ondernamen zij in recordtempo de laatste etappe naar hun geliefd Vlaanderen dat zij op Sint-Jansfeestdag van 1485 mochten terugvinden. De grootste reis ooit in de XVe eeuw ondernomen, eindigde als een mooi sprookje met een blijde en veilige thuiskomst.

Pierre Kluyskens

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 190

Op 25 mei 1900 stelde Fernand Scribe in de rubriek "Schilderijmuseum, n°47 - XVIIe eeuw" in het Frans een fiche op over :

Studie van Jordaens

Het werk dat wij hier reproduceren werd in 1899 aan het Gents museum geschonken door de vereniging “De Vrienden van het Museum”. Het had